

potem je res sam kriv, da njegove knjige ne moremo uživati, kakor bi jo radi in bi bilo prav. Za povrhu si je (le zakaj?) postavil še dodatne omejitve: skladatelje skoraj brez izjeme navaja samo s priimki ali z začetnicami imen in priimki, bolj redko v svojilnih zvezah, priimke pevcev in pevk pa domala vedno v prvem sklonu brez (sicer starinskih) pripon, ki bi ločile ženski spol od moškega (občasna uporaba na takratnih lepakih običajnih kratic — Frl. = Fräulein, Mad. = Madame, Hr. = Herr — prej moti kot koristi). Toda še huje mu vežejo pero naslovi oper. Seveda jih je moral najprej zapisati v izvorniku in nemškem prevodu, vendar bi zagotovo ne grešil zoper resnost svojega dela, če bi si pozneje, vsaj pri splošno znanih, pomagal tudi s slovenskimi prevodi, ki jih je mogoče sklanjati. Ne vem, čemu se je temu ogibal.

Nekaj opomb naj ob koncu velja še zunanji, tiskani obliki Sivčeve razprave. Prepričan sem, da bi bolje služila, če bi bile posamezne sezone grafično razvidne že na prvi pogled (z opozorili ob robu morda ali z večjimi presledki med odstavki, ki so tu in tam celo preštevilni) ter bi bila manjša, zaokrožena repertoarna obdobja kakorkoli poudarjena tudi s tiskom. Ker so uprizorjene opere »raztresene« med besedilom in si je skoraj nemogoče ustvariti zanesljiv pregled o njihovih ponovitvah v različnih sezonah, kaj šele o številu predstav, o impresarijih, dirigentih in solistih (če so znani), bi knjiga mnogo pridobila s primerno tabelo, zagotovo pa v njej močno pogrešamo stvarno kazalo. Kadar gre za naslove malo znanih del, ki jih je pisec navedel že kdaj prej, je treba brskati za skladatelji, nekatere razlage in ugotovitve se po nepotrebnem ponavljajo, bralec nehote izgublja nit časovnega sosedja — in vse to moti njegovo zbranost. Sivčeva raziskava pa terja in zasluži zbranost. Napisana je z izjemno delovno poštenostjo, brez učnih sprenevedanj, ki tolikokrat »krasi-

sijo« t. i. znanost, brez samovšečnega razkazovanja. Zgrajena je na edinem upoštevanja vrednem temelju, ki vzdrži sleherno presojo: na trdem, nepopustljivem in vztrajnem prizadevanju, ki hoče dognati resnico.

Borut Loparnik

MARIJAN ZADNIKAR, SREDNJEVEŠKA ARHITEKTURA KARTUZIJANOV IN SLOVENSKE KARTUZIJE

Monumentalni Zadnikarjev tekst o srednjeveški arhitekturi kartuzijanov* sodi v vrsto pomembnih del, kot so Cevčeva gotska plastika, Vrišerjeva baročna plastika na Štajerskem, Šumijeva baročna in renesančna arhitektura itd. Skratka, gre za eno temeljnih, poststletovskih del slovenske umetnostne zgodovine, ki prinaša tudi precej novosti — obdeluje namreč materijo, za katero domača veda ni imela ravno pravega posluha. Veliki, izrazito evropski spomeniki, ki jih je zapustil na Slovenskem kartuzijanski red, niso sodili v pretežno umetnostno-geografski okvir, ki ga določa absolutna kvaliteta domačega umetnostnega gradiva.

Na našem ozemlju se pojavljajo ti spomeniki (Žiče, Jurklošter, Bistra in Pleterje) kot izjemna presaditev, brez kakršne koli priprave ali vplivanja na umetnost v novem okolju. V svojem najglobljem bistvu izrazito aristokratska arhitektura in je imela prav zaradi tega bistveno drugačno življenje kot stavbarstvo bolj posvetnih redov (vzemimo podobe slovenskih mest. Srečujemo se z visoko in odmaknjeno umetnostjo, ki je tudi v svojem socialnem učinkovanju (kljub poudarjeni revščini in skromnosti) ohranjala temeljne zapovedi reda — sveto izolacijo in izrazito kontemplacijo, na ravni komuniciranja pa

Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Založila Državna založba Slovenije, Ljubljana 1972.

predvsem odnose med centrom (Charreuse) in smetano regionalne aristokracije (delež celjskih grofov pri ustanovitvi in gradnji samostana v Pleterjah).

Zaradi izrazito elitniške narave kristalno jasnega arhitekturnega sistema, kakršnega so uveljavili kartuzijani, je moral avtor ubrati svojevrstno pot, ki je pri nas manj v navadi. Pojav kartuzijanske arhitekture je zajel v evropskem okviru, seveda s posebnim poudarkom na slovenskem gradivu. V najširših obrisih je začrtal zgodovino reda in njegove posebnosti, spustil se je celo v podrobno analizo nekaterih liturgičnih posebnosti, ki mu je bila predvsem osnova za ugotavljanje funkcionalnosti posameznih arhitekturnih elementov. Iz opisa najpomembnejših evropskih kartuzij je nato prešel med slovenske spomenike.

Precej dela je avtorju zadalo zbiranje zgodovinskih podatkov. Ker zgodovine slovenskih kartuzij nimamo, je moral Zadnikar deloma po virih in deloma po literaturi rekonstruirati zgodovinsko nit razvoja, s katero je osmislil svoje umetnostnozgodovinske analize in poglede. Žiče kot prva kartuzija zunaj matičnih dežel Francije in Italije ima zato po avtorjevem mnenju izreden pomen za evropsko umetnostno zgodovino, posebej v okviru raziskav srednjeveške monastične arhitekture, ki je zanimiva tako po oblikovni (poseben arhitekturni sistem, ki obvladuje več stilnih obdobij) kot po sociološki plati.

Pomembno je tudi dejstvo, da je pisec uporabil arheološko metodo, izkopavanje. Tako je začetke stavbne zgodovine vseh štirih samostanskih kompleksov gradil na povsem konkretnih podatkih, brez tveganih miselnih rekonstrukcij. Pri analizi in opisu vsakega samostana posebej izhaja iz zgodovinskih podatkov, ki jih nevsiljivo preljuje v opis, tega pa v interpretacijo spomenika, katere nasledek je izrazito funkcionalistična razlaga arhitekture. Iz

teksta diha neverjeten posluš za drobne detajle, ki pa se večkrat izkažejo za ključne točke stavbne zgodovine. Taka je na primer sosledica logičnih sklepov ob drobnem detajlu v Otokarjevi kapeli (Žiče), ki nam nakažejo ne le romansko zasnovano, marveč tudi širše dimenzije stare romanske zgradbe.

Tako nam je avtor poleg širšega orisa zgodovine in arhitekture kartuzijanov v Evropi in pri nas pokazal podobo srednjeveških jeder zanimivih samostanov, ki so v zatišnih in težko dostopnih krajih razvijali najplemenitejše oblike romanske in gotske arhitekture. Zato lahko kot oceno povzamemo Steletovo misel, da pomeni Zadnikarjeva knjiga . . . enega največjih uspehov slovenske umetnostne zgodovine, za zahodnoevropske samostanske arhitekture pa dragocen prispevek k rešitvi enega njenih temeljnih vprašanj.

Ivan Sedej

MARIJAN TRŠAR, SPREHOD PO PARIŠKIH GALERIJAH

Izdala in založila Slovenska matica, Ljubljana 1972

V sprehodu po pariških galerijah, kjer spremljamo likovnega kritika Marijana Tršarja, se srečujemo z izrazitim interpretativnim pisanjem, z osebnim podoživljanjem umetnin ter z njihovo tehnološko razlago. Gre torej za »esencialno«
bližanje k umevanju in razlaganju umetnine s poudarjenimi pedagoškimi pretenzijami, saj srečujemo tudi koristne napotke; recimo, da je treba umetnine pogledati večkrat, ker je lahko prvič ne razumemo itd. Avtor si je sprehod po zapletenih kilometrih galerijskih hodnikov zamislil kot potovanja skozi čas, kjer skuša v vsakem predstavljenem obdobju najti in razlo-

Izdala in založila Slovenska matica, Ljubljana 1972.